

ISSN 2313-4011

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

**ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ:
ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ**

Науково методичний збірник

Випуск 13

Київ 2017

**ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ:
ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ
Збірник наукових праць**

**Друкується за рішенням вченої ради Інституту спеціальної педагогіки
НАПН України (протокол № 11 від 20 листопада 2017 року)**

Заснований 2000 р.

До 2009 р. виходив під назвою «Дидактичні та соціально-психологічні
аспекти корекційної роботи у спеціальній школі»

З 2009 р. зареєстрований зі зміною назви «Освіта осіб з особливими
потребами: шляхи розбудови»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації,
серія КВ № 16355 – 4827Р від 16.12.2009 р.

**ЗАСНОВНИК
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

Збірник затверджено у ДАК України як фахове видання у галузі
педагогічних (корекційна педагогіка) наказ МОН України №241 від
09.03.2016.

та психологічних (спеціальна психологія) наказ МОН України №693 від
10.05.2017 наук.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ
04060, Київ, вул. М.Берлінського, 9
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
тел.: (044)440-42-92

© Усі права захищено. Жодна частина, елемент, ідея, композиційний
підхід цього видання не можуть бути копійованими чи відтвореними в
будь-якій формі і будь-якими засобами без письмового дозволу видавця.

За достовірність фактів, дат, назв і правильність цитування
відповідають автори.

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати матеріали та
може не поділяти точки зору авторів публікацій.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Засенко Вячеслав Васильович, доктор педагогічних наук, професор,
–головний редактор

Колупаєва Алла Анатолієвна, доктор педагогічних наук, професор, –
заступник головного редактора

Вісковатова Тетяна Павлівна, доктор психологічних наук, професор;

Кульбіда Світлана Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор;

Прохоренко Леся Іванівна, доктор психологічних наук;

Рибалко Валентин Васильович, доктор психологічних наук,
професор;

Сак Тамара Василівна, доктор психологічних наук, професор;

Скрипник Тетяна Вікторівна, доктор психологічних наук;

Супрун Микола Олексійович, доктор педагогічних наук, професор;

Таранченко Оксана Миколаївна, доктор педагогічних наук;

Форосян Ольга Іванівна, доктор педагогічних наук, професор;

Хохліна Олена Петрівна, доктор психологічних наук, професор.

Відповідальний секретар

Гудим Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник

О - 72 **Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови:** зб. наук.
праць / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. – К.: ТОВ «Наша друкарня»,
2017. – Вип. 13. – 468. с.
300 пр.

Збірник присвячено апробації та впровадженню результатів наукових
досліджень та практичних пошуків реалізації інноваційних підходів в освіті
дітей з особливими потребами.

Адресується науковцям, практикам, студентам, всім, кому не байдужа
доля дітей з особливими освітніми потребами.

©Інститут спеціальної педагогіки НАПН України 2017

З М І С Т

РОЗДІЛ І

Теоретичні і методичні засади розбудови освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах модернізаційних змін (корекційна педагогіка)

Алла Колупаєва Стратегічні вектори змін та трансформацій в освіті дітей з особливими потребами за часів незалежності в Україні	12
Алла Колупаєва, Лариса Наконечна Універсальний дизайн у підготовці та навчанні: підходи, визначення та використання	18
Ірина Гудим Дидактичний супровід формування математичної компетентності у школярів з порушеннями зору.	22
Оксана Базилевська Соціокультурна компетентність як складова громадянського та естетичного виховання учнів з особливими освітніми потребами	31
Яна Баранець Визначальні аспекти діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі	37
Тетяна Богданович Педагогічний супровід добору та налаштування слухового апарата дітям з порушенням слуху раннього віку	45
Юлія Бордюг Основні засади формування готовності вихователів для роботи з дітьми в умовах спеціальних груп дошкільних навчальних закладів	51
Ірина Брушневська Корекційно-комунікативне розвивальне середовище як умова формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із ЗНМ	62
Олена Будник Інклюзивне навчання: соціально-педагогічний контекст проблеми	71
Оксана Волошина, Наталія Дмитренко Педагогічний аспект підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища	80
Лариса Гарнюк Використання інноваційних технологій на уроках у школі для дітей з вадами слуху	88
Марія Єрошова Умови підвищення ефективності підготовки дітей з аутизмом до інклюзивного навчання в умовах інтеграційної дошкільної групи	98
Анна Заплатинська, Вікторія Каліна Вивчення сформованості фізичних якостей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарата засобами баламетрики	105
Анастасія Каплієнко Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів в умовах інклюзії	112
Євген Клопота, Ольга Клопота Інклюзивна компетентність як чинник ефективності професійної діяльності фахівців педагогічної та соціально-психологічної сфер	117
Олександр Колишкін Педагогічні аспекти розвитку мовлення слабочуючих учнів в процесі занять фізичними вправами	123
Наталія Лазаренко, Анна Хіля, Алла Коломієць Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії	130
Наталія Лещій Діяльнісно-особистісний підхід у парадигмі фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку	142
Владислава Любарець, Галина Васильєва, Жанна Верьовкіна Диференційований підхід в інклюзивній освіті	150
Ірина Малишевська Аналіз системи підготовки педагогічних кадрів до	156

роботи в умовах інклюзивної освіти в США	
Наталія Матвеева Нормативно-правовий супровід інклюзивного навчання дітей із особливими потребами: історико-педагогічний аспект	166
Олена Мусієнко, Наталія Кізло Досвід застосування біомеханічних принципів керування рухами у адаптивному фізичному вихованні дітей з розладами спектру аутизму	175
Лариса Наконечна Еволюційні стратегії освіти дітей з особливими потребами: досвід Канади	188
Наталія Піканова Супровід дітей з особливими потребами в інклюзивних дошкільних групах	191
Ірина Посохова, Олена Казачінер Рекомендації батькам дітей з особливими потребами щодо надання їм допомоги у навчанні	199
Ірина Родименко Інклюзивні тенденції освітнього реформування	205
Анна Руденко, Микола Супрун Питання мовної освіти в розумово відсталих учнів 2 – 4-х класів спеціальної школи в умовах її реформування	208
Наталія Савінова, Марія Берегова Підготовка корекційного педагога до роботи в інклюзивному середовищі: інваріантна складова	216
Віра Сичевська Соціальне виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу освіти компенсуючого типу	225
Ольга Склянська Програми психолого-педагогічної допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку та їх родинам	233
Оксана Таранченко Нетиповість як природне розмаїття в інклюзивному середовищі	239
Оксана Хайдарова Особливості формування уявлень про навколишній світ у молодших школярів з порушеннями розумового розвитку	247
Інна Червінська Проблема інтеграції дітей з особливими потребами в освітній простір загальноосвітньої школи гірського регіону	255
Тетяна Чечко Аналіз зарубіжних практик соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку	262
Катерина Шапочка Підготовка вчителів іноземних мов до роботи в новій українській інклюзивній школі	272
Володимир Шевченко Децентралізаційні процеси в спеціальній освіті України та Польщі (порівняльний аспект)	278
Іван Шишменцев Особливості корекційної роботи з виховання культури людських взаємин у старшокласників із порушеннями розумового розвитку засобами української літератури	285

people with hearing impairments in the context of the progress of national science and practice]. Kyiv: O.T. Rostunov.

7. Lorman, T., Deppeler, Dzh., & Xarvi, D. (2010). *Inklyuzyvna osvita. Pidtrymka rozmaittia u klasi* [Inclusive education. Diversity Support in the Classroom]. Kyiv: - SPD – FO Parashy'n I.S.,– 296 s.

8. Sailor, W, & Skrtic T.M. (1995). American education in the postmodern era. In *Integrating school restructuring and special education reform* (pp. 214-236). Orlando

Iryna Rodymenko. Inclusive Tendencies in Education.

The article presents an analysis of the conceptual provisions for the introduction of inclusive education. Given the fact that in Ukraine there is a certain dynamic progress in the inclination of distribution, the need for analysis of pedagogical systems, the use of which has traditionally been successful, is updated. Understanding the philosophical basis of inclusion, the peculiarity of its development in Ukraine, awareness of the role in a unified education system provide the basis for constructing the educational process of children with disorders of psychophysical development in the context of the common educational space. The search for the ways of the most efficient organization of pedagogical interaction in the inclusive environment enables the optimal choice, based on world-tested pedagogical systems, as well as their elements used in different combinations. Innovative movement, which is gradually expanding in the sphere of education of our country, has its own characteristics and requires organization of further researches for analysis and generalization of the acquired experience, as well as the focus of attention on the issues of implementation of cooperation between specialists of general and special education. Defining the general components and specific features of the implementation of inclusive education on the basis of ideological interpretations will allow to determine the general characterological basis of inclusive form of education and effectively inclusive education in Ukrainian realities.

Key words: *inclusion, inclusive education, analysis of pedagogical systems, conceptual approaches, pedagogical paradigm of inclusive education.*

УДК: 376-056.34.016:81

Анна Руденко,

<https://orcid.org/0000-0001-7500-5541>

Микола Супрун,

<https://orcid.org/0000-0002-4198-9527>

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,

**ПИТАННЯ МОВНОЇ ОСВІТИ В РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ 2 – 4-Х КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ**

У статті розглядається питання мовної освіти у розумово відсталих учнів 2 – 4-х класів спеціальної школи в умовах її реформування. Представлено огляд наявної спеціальної літератури, яка висвітлює питання формування початкових мовних узагальнень у розумово відсталих учнів 2 – 4-х класів.

Нами було проаналізовано чисельну кількість спеціальної літератури, але, дане питання залишається ще досить актуальним і повністю не розкритим навчання розумово відсталих учнів 2 – 4-х класів спеціальної школи в умовах її реформування.

У статті розглянуто результати пошуку прийомів, методів навчання та формування початкових мовних узагальнень, що безпосередньо, сприяють формуванню граматичних понять, зокрема, таких як «слова, що означають назву предмета» –

іменник, «слова, що означають дію предмета» – дієслово, «слова, що означають ознаки предмета» – прикметник.

Ключові слова: *початкові мовні узагальнення; розумово відсталі учні; слова, що означають назву предмета, дію предмета, ознаку предмета.*

На сучасному етапі розвитку України «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави»[7]. Також, особлива увага приділяється зокрема дітям із особливими освітніми потребами, зокрема їх швидкій та легкій соціалізації, адаптації у соціумі та загальноосвітньому просторі [8].

На сьогодні найбільшого поширення мають спеціальні навчальні заклади, які можуть забезпечити кожному учневі із розумовою відсталістю комплексний психолого-педагогічний вплив на його психофізичний розвиток [5].

Розвиток і корекція пізнавальних можливостей розумово відсталих учнів тісно пов'язані з вивченням української мови. Процесу засвоєння мовних знань та мовленнєвих умінь протягом багатьох років приділялась увага в дослідженнях проблеми навчання та виховання розумово відсталих учнів (А. К. Аксьонова, Л. С. Вавіна, В. В. Воронкова, С. І. Геращенко, М. Ф. Гнезділов, Т. М. Головіна, Н. П. Кравець, Г. С. Піонтківська, В. Г. Петрова, Т. К. Ульянова та ін.). Формування початкових мовних узагальнень у розумово відсталих учнів 2 – 4-х класів, була і залишається однією із найактуальніших питань у спеціальній педагогіці (А. К. Аксьонова, Л. С. Вавіна, В. В. Воронкова, С. І. Геращенко, М. Ф. Гнезділов, Т. М. Головіна, Н. П. Кравець, Г. С. Піонтківська, В. Г. Петрова, Т. К. Ульянова та ін.).

У розумово відсталих учнів спостерігається недорозвинення пізнавальної діяльності, а пізніше і самого мовлення та його якісної своєрідності. Саме тяжкі порушення усного мовлення, різноманітні психофізичні особливості значно ускладнюють оволодіння у них формування початкових мовних узагальнень, що безпосередньо, сприяють формуванню граматичних понять, зокрема, таких як «слова, що означають назву предмета» – іменник, «слова, що означають дію предмета» – дієслово, «слова, що означають ознаки предмета» – прикметник.

За дослідженнями Л. С. Виготського, І. Г. Єременко, Ж. І. Шиф під розумовою відсталістю можна розуміти стійке порушення певної якісної структури. Розумово відстала дитина – така дитина, у якої стійко порушена пізнавальна діяльність та інші вищі психічні функції внаслідок органічного ушкодження головного мозку. При розумовій відсталості спостерігається недостатність пізнавальної діяльності та недорозвинення абстрактного мислення, процесів узагальнення та відволікання в сумісництві з малою рухомістю та інертністю психічних процесів.

Слабкість логічного мислення проявляється в низькому рівні розвитку узагальнення, порівнянні предметів і явищ оточуючої дійсності за суттєвими ознаками, у неможливості розуміння переносного змісту прислів'їв та метафор.

Темп мислення уповільнений, характерна інертність психічних процесів, відсутня можливість переносу засвоєного в процесі навчання способу діяльності в нових умовах. Недорозвинення мислення впливає на проходження всіх психічних процесів. В сприйнятті, пам'яті, увазі, страждають, насамперед, функції узагальнення та відволікання, тобто завжди порушуються компоненти психічної активності, пов'язані з аналітико-синтетичною діяльністю мозку [2; 9; 18].

Спираючись на положення Л. С. Виготського, Ж. І. Шиф, можна вважати, що формування складних видів психічної діяльності у розумово відсталих дітей, при всій своєрідності, проходить ті ж основні закономірності, що і в нормі [2; 18].

На думку Г. Є. Сухаревої, Г. Я. Трошина, при розумовій відсталості страждає і довільна і мимовільна увага. Слабкість довільної уваги пов'язана зі слабкістю волі і виражається в прагненні дитини обійти труднощі, не намагаючись їх перебороти. Довільна увага при розумовій відсталості погано фіксується і легко розсіюється. Мимовільна увага більш збережена, але і вона відрізняється своєрідним розвитком.

У розумово відсталих учнів запам'ятовування знаходиться на дуже низькому рівні. Характер мимовільного запам'ятовування значною мірою визначається змістом матеріалу. Як довела В. А. Сумарокова, що в процесі навчання короткочасна вербальна пам'ять поліпшується, і відбувається це за рахунок просування вперед мовної і розумової діяльності. При запам'ятовуванні нескладного короткого тексту розумово відсталим молодшим школярам потрібно 3–5 повторень. При заучуванні віршів число необхідних повторень доростає до 8. При цьому, якщо при заучуванні допущена помилка, виправити її значно важче, ніж у нормі.

Відтворення текстів характеризується рядом недоліків, що стосується повноти, точності, послідовності. Допускається велика кількість замінів, перенесень. Кількість помилок при відтворенні значно зростає після читання «про себе», і чим доступніше для дитини текст, тим більше точно він відтворюється [19].

В. Г. Петрова, Н. В. Тарасенко, С. А. Гончаренко й інші виділили такі особливості мовлення розумово відсталих учнів: запізнення формування всіх етапів мовленнєвої діяльності, і як наслідок більш пізній розвиток фонематичного слуху; спостерігається неузгодженість між усіма видами діяльності і мовленням; затримка активного мовлення; порушення фонематичних засобів мови, звуковимови; слабо представлені засоби виразності, спостерігаються непотрібні паузи, повтори слів-паразитів, монотонність; часто зустрічається неправильний розвиток мовних органів, іноді навіть потрібна хірургічна допомога [12; 13].

Як показали дослідження М. Ф. Гнезділова, Р. І. Лалаєвої, В. Г. Петрової, Є. Ф. Соботович, М. Ф. Феофанова, що у розумово відсталих школярів спостерігається несформованість граматичної будови мовлення, що проявляються в аграматизмах, у труднощах виконання багатьох завдань, що вимагають сформованості граматичних узагальнень. Недостатньо сформованими виявляються і морфологічні форми, словозміни і словотворення, синтаксичні структури речення [6; 10; 12; 13; 19].

А. К. Аксьонова відзначила, що формування початкових мовних узагальнень потрібно проводитися з опорою на наочно-практичну діяльність дітей. Це ще одне із дуже важливих вимог в системі практичних граматичних вправ. Недоліки мовленнєвого розвитку розумово відсталих школярів, їх бідний словниковий запас, невміння використовувати правильні синтаксичні конструкції, будувати повні речення, пов'язані, в першу чергу, із неправильним сприйманням оточуючого світу, явищ і їх взаємозв'язків [1].

Ось чому вивчення мовних факторів на рівні початкових мовних узагальнень повинно базуватися на спостереженнях за навколишньою дійсністю.

А. К. Аксьонова пропонує, для формування початкових мовних узагальнень використовувати практичні граматичні вправи, які в подальшому сприятимуть розвитку граматичних понять і граматичних категорій. Учні молодших класів не вивчають визначення мовних узагальнень, а лише в процесі практичних вправ закріплюються і запам'ятовуються предмети, дії та ознаки, які характерні для даного явища мови. Що стосується організації спостереження за певним мовним матеріалом, виділення ознак вивченого явища і його термінологічного позначення, ця діяльність школярів слугує основою для усвідомлення початкових мовних узагальнень [1].

Т. К. Ульянова акцентує увагу на тому, що учні з інтелектуальною недостатністю неспроможні узагальнювати поняття без спеціально створених умов. Вона вважає, що граматичні поняття і орфографічні правила повинні бути елементарними; ці навички повинні вироблятися в учнів поступово і розвиватися при переході з класу в клас; граматичні поняття передбачають сформованого попереднього мовленнєвого досвіду в учнів шляхом спостережень, аналізу конкретних прикладів і використовуються при розв'язанні практичних мовленнєвих завдань; вивчення граматики повинно бути пов'язаним з розвитком різних видів мовленнєвої практики учнів (як усної, так і писемної)[16; 17].

Т. К. Ульянова зазначає, що загальний зміст навчання граматики розумово відсталих учнів, спрямоване на практичне засвоєння деяких елементарних норм літературного мовлення і правопису. Таке спрямування характеризується двома ознаками: опорою на мовленнєвий досвід учнів, практичне використання здобутих знань у власному мовленні учнів[16; 17].

Все, що вивчається розумово відсталими учнями в школі, повинно вживатися ними в їхній мовленнєвій практиці як в усній, так і в письмовій формі. Однією з важливих вимог, які ставляться до уроків граматики, це урізноманітнення використаних вправ (звуко-буквений аналіз, робота над словом, його значенням, над реченням, письмо на слух, правильна вимова, акуратне письмо при виконанні граматико-орфографічних завдань), використання наочності, цікавих ігрових вправ.

Як показали результати проведеного дослідження Г. С. Піонківською, що учням з інтелектуальною недостатністю притаманні слабкі можливості звуковому аналізу слів, їх слухове сприймання відрізняється нечіткістю, слабкою диференціацією, помилковістю у вимові, більшість учнів не в змозі визначати звуковий склад слів, тим більш визначати послідовність звуків у слові. Отримані результати підтверджують вже отримані у спеціальній літературі дані про характер помилок, які допускають учні у процесі письма. Автором також встановлено, що оволодіння правописом викликає значні труднощі в учнів так, як в них не сформований первинний самоконтроль. Процес оволодіння правописом і граматичними поняттями ускладнюється ще і слабкими можливостями в зв'язних міркуваннях, якими учні не володіють із-за бідності словникового запасу, недорозвитку усного мовлення в цілому [11].

Сучасна навчальна програма з української мови для підготовчого, 1 – 4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей побудована з урахуванням вікових і пізнавальних можливостей цієї категорії учнів і передбачає ті труднощі, які виникають в них при засвоєнні граматичних понять. Метою навчання української мови є «формування у школярів елементарних знань з мови і правопису та відповідних їм умінь,

забезпечення початкового рівня комунікативної компетентності з урахуванням інтересів і можливостей учнів початкових класів, корекція недоліків психофізичного розвитку.

Водночас із розвитком основних видів мовленнєвої діяльності в початкових класах для дітей з розумовою відсталістю розв'язуються й специфічні завдання, спрямовані на корекцію відхилень у розвитку. Такими є: порушення процесів пізнавальної діяльності (сприймання, уяви, пам'яті, уваги, мовлення й мислення), недорозвиток емоційно-вольової сфери, недостатня розвиненість артикуляційної моторики, порушення моторики та координації рухів та ін.

Саме тому, спеціальним завданням навчального курсу української мови визначено формування та корекцію зв'язного мовлення, що має відбуватися в тісному зв'язку з розвитком пізнавальної діяльності дітей, зокрема, сенсорики, предметно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного, абстрактного мислення, спостережливості, уваги тощо. Відтак зміст цього навчального предмета, з метою посилення його компенсаторно-корекційних та розвивальних функцій, має комунікативно-практичну спрямованість: містить фактичний матеріал, опанування якого має забезпечити формування комунікативних умінь, конкретизацію в слові чуттєвого і практичного досвіду учнів, розвиток основних пізнавальних процесів на предметно-практичній і вербальній основі».

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими потребами у програмі з української мови реалізовано такі основні змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна.

Ці змістові лінії відображено в програмі для кожного класу в таких розділах: «Мовленнєвий розвиток», «Знання про мову. Мовні вміння», «Правопис», «Графічні навички письма. Техніка письма».

Навчання української мови у 2 – 4-х класах передбачає пропедевтичні періоди, протягом яких учні практичним шляхом засвоюють необхідні відомості про звуки і букви мови – голосні /наголошені і ненаголошені/ і приголосні /тверді і м'які, дзвінки і глухі/, про поєднання їх у складах і словах. Одночасно вони ознайомлюються з поняттями «слова – назви предметів» - іменник, «слова – назви дій» – дієслово, «слова – назви ознак» – прикметник і поняття про речення. Цих знань учні набувають на конкретному матеріалі, аналізують слова і речення [4].

Особливого значення при забезпеченні ефективного засвоєння знань з граматики набуває зв'язок навчання рідної мови з іншими шкільними предметами, зокрема з уроками праці, на яких передбачено називання предметів, з якими учні працюють на цих уроках, їх характеристик, побудова простих непоширених речень при відповідях на запитання, доповнення відповіді товариша, зв'язні висловлювання, послідовна розповідь про закінчений трудовий процес, самостійний опис предметів, використання в своїй мові нових слів і словосполучень тощо.

Доцільною формою зв'язку уроків мови з уроками трудового навчання є введення у вправи назв інструментів, дій з ними тощо. Встановлення між предметних зв'язків у викладанні української мови сприятиме підвищенню ефективності і якості мовної практики учнів [4].

На думку відомих методистів А. К. Аксьонової, М. Ф. Гнезділова, В. В. Воронкової, В. Г. Петрової, серйозні недоліки спостерігаються в розвитку лексичного боку мовлення: бідний словниковий запас, недостатнє оволодіння значенням слів, невміння їх використовувати в своєму мовленні. Таким чином,

порушення мовлення в учнів з інтелектуальною недостатністю характеризується як системне, що негативно впливає на розвиток всіх функцій мовлення [1; 3; 6; 12].

Враховуючи вищезазначене, одним з основних завдань навчання української мови в спеціальній школі є розвиток та корекція мовлення та мислення цих учнів.

Як звертає увагу І. Г. Єременко, що розумово відсталі діти в більшості випадків починають говорити значно пізніше, період їхньої дошкільної мовленнєвої практики більш короткий, до того ж сам процес оволодіння мовленням у дітей з інтелектуальною недостатністю занадто ускладнений внаслідок неповноцінності їх психічного розвитку. В результаті таким дітям до початку їх шкільного навчання не вистачає такого рівня мовленнєвого розвитку, який забезпечував би успішне засвоєння знань та навичок в галузі мови [9].

Своєрідність мовленнєвого розвитку розумово відсталих дітей обумовлює специфіку системи навчання рідної мови в спеціальному загальноосвітньому навчальному закладі для розумово відсталих дітей.

Граматичні знання, уміння і навички мають формуватись з максимальною активізацією мисленнєвих дій, які мають їх не тільки на номінальний, термінологічний, а й теоретичний рівень. Тільки за такої умови граматичні знання будуть відігравати провідну роль в оволодінні учнями мовлення. Розвиток мовлення у молодших школярів багато залежить від розвитку у першокласників мовленнєвого слуху. Фонетичний і звуко-буквенний аналіз повинен виступати не як самоціль, а бути для учнів важливим засобом оволодіння початковими вміннями з читання та письма [15].

У навчальній практиці початкових класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей розумовою відсталістю використовують різні форми і способи активізації їх мисленнєвої і мовленнєвої діяльності. Однією із основних форм закріплення формування початкових мовних узагальнень є ігрові вправи.

Отже, особливості засвоєння початкових мовних узагальнень у розумово відсталих учнів 2 – 4-х класів зумовлюють логіку побудови уроків української мови, використання спеціальних методичних прийомів. При цьому, недостатньо досліджені шляхи формування у розумово відсталих учнів 2 – 4-х класів початкових мовних узагальнень. На даному етапі очевидним стало те, що традиційна методика навчання мови у школі багато в чому вичерпала свої можливості. Необхідна глобальна реконструкція підходів щодо вивчення української мови та розробки шляхів до принципово іншого, циклічного розгортання навчального курсу в межах теми, розділу. Методичний апарат у переважній більшості вимагає удосконалення вміння аналізувати та користуватися прийомами аналізу та синтезу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аксенова А. К. Методика обучения русскому языку в специальной (коррекционной) школе: учеб. для студ. дефектол. фак. педвузов. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 316 с.
2. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
3. Воронкова В. В. Обучение грамоте и правописанию в 1 – 4 классах вспомогательной школы: пособ. для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 110 с.

4. Висоцька А. М. Навчальна програма з української мови для підготовчого, 1 – 4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. – К.: 2014. – 40 с.
5. Висоцька А. М., Гладченко І. В., Супрун М. О. Соціалізація дитини з обмеженими розумовими можливостями в сучасному освітньому вимірі: Навчально-методичний посібник. – К.: Інститут спеціальної педагогіки, 2014. – 214 с.
6. Гнездилов М. Ф. Методика русского языка во вспомогательной школе. – М.: Просвещение, 1965. – 272с.
7. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Залізник А. М. Інклюзивна освіта дітей з особливими потребами / А. М. Залізник // Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (22 березня 2017 р.) / [гол. ред. Демченко І.І.]. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017 р. – Вип. III. – С. 20 – 21.
9. Еременко И. Г. Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы. – К.: Рад.шк., 1972. –130 с.
10. Лалаева Р. И. Нарушение устной речи и система их коррекции умственно отсталых школьников: учеб. пособие к спецкурсу. – Л.: ЛГПИ, 1988. –70 с.
11. Піонтківська Г. С. Шляхи підвищення ефективності навчання правопису учнів молодших класів допоміжної школи: дис. канд. пед. наук: 13.00.03 / Г. С. Піонтківська; КДПУ ім. О. М. Горького. – К.: 1991. – 166 с.
12. Петрова В. Г. Развитие речи учащихся вспомогательной школы. – М.: Педагогика, 1977. –180 с.
13. Тарасенко Н. В. Обогащение русской речи учащихся младших классов вспомогательной школы именами прилагательными: автореф. дисс. канд. пед. наук.: 13.00.03. М., 1973, – 22 с.
14. Руденко А. О. Формування початкових мовних узагальнень у розумово відсталих учнів як педагогічна проблема / А. О. Руденко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. - Вип. 26. - С. 199 – 202.
15. Соботович Є. Ф. Особливості засвоєння лексики розумово відсталими дітьми/ Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб./ Ін-тут спец. педагогіки АПН України. – К., 2004. – Вип. 5. – С. 304 – 308.
16. Ульянова Т. К. Методика викладання граматики і розвитку мовлення учнів допоміжної школи. – К.: КДПІ, 1990. – 96с.
17. Ульянова Т. К. Методика викладання української мови в допоміжній школі. – К.: КДПІ, 1984. – 124с.
18. Умственное развитие учащихся вспомогательной школы/ Под ред. Шиф Ж. И. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961.–182с.
19. Феофанов М. П. Очерки психологии усвоения русского языка учащимися вспомогательной школы. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1955. –132с.

REFERENCES:

1. Aksenova, A. K. (2004). *Metodika obucheniiia russkomu yazyku v spetsialnoi (korrektsionnoi) shkole* [The method of teaching Russian in a special (correctional) school]. Moscow: Gumanitar. izd. tsentr VLADOS.
2. Vygotskii, L. S. (1956). *Izbrannye psikhologicheskie issledovaniia* [Selected psychological researches]. Moscow: Izd-vo APN RSFSR.

3. Voronkova, V. V. (1988). *Obuchenie gramote i pravopisaniju v 1–4 klassakh vspomogatel'noi shkoly* [Teaching grammar and spelling in grades 1-4 in an additional school]. Moscow: Prosveshchenie.
4. Vysotska A. M. (2014). *Navchalna prohrama z ukrainskoi movy dlia pidhotovchoho, 1–4 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia rozumovo vidstalykh ditei* [Educational program in the Ukrainian language for preparatory, 1-4 grades of special general educational institutions for mentally retarded children]. Kyiv
5. Vysotska A. M., Hladchenko I. V., & Suprun M. O. (2014). *Sotsializatsiia dytyny z obmezhenyimi rozumovymi mozhlyvostyami v suchasnomu osvithnomu vymiri* [Socialization of a child with limited mental capabilities in the modern educational dimension]. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky.
6. Gnezdilov M. F. 1965. *Metodika russkogo yazyka vo vspomogatel'noj shkole* [Methodology of the Russian language in an additional school]. Moscow: Prosveshchenie.
7. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»* [Law of Ukraine "On Education"]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Zalizniak, A. M. (2017). Inkluzivna osvita ditei z osoblyvymy potrebamy [Inclusive education of children with special needs]. In I. I. Demchenko (Ed). *Visnyk Naukovo-doslidnoi laboratorii inkluzivnoi pedahohiky za materialamy III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii: «Inkluzivna osvita: teoriia, metodyka, praktyka»: Vol. III.* (pp. 20–21). Uman: FOP Zhovtyi O. O.
9. Eremenko, I. G. (1972). *Poznavatelnye vozmozhnosti uchashchikhsia vspomogatel'noi shkoly* [Educational abilities of pupils of an additional school]. Kyiv: Rad.shk.
10. Lalaeva, R. I. (1988). *Narushenie ustnoi rechi i sistema ikh korrektsii umstvenno otstalykh shkolnikov* [Violation of oral speech and the system of their correction of mentally retarded schoolchildren]. Leningrad: LGPI.
11. Piontkivska, H. S. (1991). *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti navchannia pravopysu uchniv molodshykh klasiv dopomizhnoi shkoly* [Ways of increasing the efficiency of teaching spelling of junior pupils of auxiliary school] (Doctoral dissertation, Kyiv).
12. Petrova, V. G. (1977). *Razvitie rechi uchashchihsia vspomogatel'noi shkoly* [Development of speech of pupils of an additional school]. Moscow: Pedagogika.
13. Tarasenko, N. V. (1973). *Obogashchenie russkoi rechi uchashchikhsia mladshikh klassov vspomogatel'noi shkoly imenami prilagatel'nyimi* [Enrichment of the Russian speech of pupils of the junior grades of the secondary school by the names of adjectives]. (Dissertation Abstract, Moscow).
14. Rudenko A. O. (2014). Formuvannia pochatkovykh movnykh uzahalnen u rozumovo vidstalykh uchniv yak pedahohichna problema [Formation of initial language generalizations in mentally retarded students as a pedagogical problem]. In *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia: Vol. 26 (pp.199–202)*. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova.
15. Sobotovych, Ye. F. (2004). Osoblyvosti zasvoiennia leksyky rozumovo vidstalymy ditmy [Features of the assimilation of vocabulary by mentally retarded children]. In *Dydaktychni ta sotsialno-psykholohichni aspekty korektsiinoi roboty u spetsialnii shkoli: Vol. 5* (pp. 304–308). Kyiv.
16. Ulianova, T. K. (1990). *Metodyka vykladannia hramatyky i rozvytku movlennia uchniv dopomizhnoi shkoly* [Method of teaching grammar and speech development of students of auxiliary school]. Kyiv: KDPI.
17. Ulianova, T. K. (1984). *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v dopomizhnii shkoli* [Methodology of teaching Ukrainian language in an additional school]. Kyiv: KDPI.
18. Shif, Zh. I. (Ed.). (1961). *Umstvennoe razvitie uchashchikhsia vspomogatel'noi shkoly* [Intellectual development of pupils of additional school]. Moscow: Izd-vo APN RSFSR, 182s.

19. Feofanov, M. P. (1955). *Ocherki psikhologii usvoeniia russkogo yazyka uchashchimisia vspomogatelnoi shkoly* [Essays on the psychology of assimilation of the Russian language by students of an additional school]. Moscow: Izd-vo APN RSFSR.

Anna Rudenko, Mykola Suprun. Questions of Language Education in Concept of Relevant Persons of 2 – 4 Classes Special School in Conditions of its Reforming

In this article the issue of language education in the mentally retarded pupils of 2 – 4 classes of a special school in the conditions of its reform is considered. A review of available special literature, which covers the formation of initial language generalizations in mentally retarded students, is presented.

We have a large number of special literatures, which have been fleshed out, but this question remains very relevant and not completely open to the beginning of the mentally retarded pupils of 2 – 4 classes of a special school in the conditions of its reformation.

The article examines the results of the search for methods, teaching methods and the formation of initial language generalizations that directly contribute to the formation of grammatical concepts, in particular, such as «words that denote the name of an object»– the noun, «words that signify the action of an object»– the verb, «words that mean signs of an object» – the adjective.

Keywords: *initial language generalizations; mentally retarded students; words that mean the name of an object, the action of an object, a sign of an object*

УДК 376.112.

Наталія Савінова, Марія Берегова

*Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського,*

**ПІДГОТОВКА КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ: ІНВАРІАНТНА СКЛАДОВА**

У статті ми експериментально перевірили ефективність підготовки майбутніх корекційних педагогів у ВНЗ до роботи в умовах інклюзивного навчального закладу, використавши метод анкетування та аналізу. Авторами проаналізовано проект Стандарту вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем та за другим (магістерським) рівнем, з галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта. У статті визначено компетенції, які найбільше виявляють особливості роботи корекційного педагога в умовах закладів освіти з інклюзивною формою навчання. Ми визначили, що загальні компетентності, необхідні для роботи у інклюзованому навчальному закладі, засвоюються під час вивчення дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки та циклу природничої та наукової підготовки.

Ключові слова: *інклюзія, інклюзивна освіта, навчальний заклад з інклюзивною формою навчання, інклюзована освітня установа, інклюзивне середовище, компетенції, фахові компетенції, загальні компетенції.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти інтеграційні процеси все повніше охоплюють різні категорії дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Оновлюється категоріальний апарат відповідно до міжнародної практики та тенденцій гуманізації і толерантності, змінюються концептуальні й правові основи спеціальної освіти. З'являється й активно розвивається, поряд з інтеграцією, інклюзивна освіта, спрямована на